

Чернадчук Т.О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету

Кравченко Т.О.,
здобувачка вищої освіти рівня магістр юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

УДК 341.3

DOI 10.32845/2663-5666.2022.3.17

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОЇ ОКУПАЦІЇ

Постановка проблеми. Незважаючи на наявність певної частини норм міжнародного права, яка стосується військової окупації, сфера їх застосування завжди була проблематичною. Іноземні військові дії держав відбувалися в пригнобленому розмаїтті обставин і прийняли таку ж пригноблену різноманітність форм. Значна кількість нещодавніх та сучасних прикладів збройних конфліктів порушують складне питання: що являє собою військова окупація? В основі цього питання лежать декілька інших. Як існують види окупації? Чи досі на них поширюються правила, викладені в Гаазькій конвенції 1907 року та Женевській конвенції 1949 року? Хто визначає що саме слід називати окупацією? Чи є один закон військової окупації, або існує комбінація правил, які можуть дещо змінюватись в залежності від конкретних обставин?

У існуючих рамках міжнародного права, чи є законним для окупаційної влади, в ім'я створення умов для більш демократичної та мирної держави, запроваджувати фундаментальні зміни в конституційному, соціальному, економічному та правовому порядку в межах окупованої території? Іншими словами, чи відповідає сукупність міжнародних правових актів, що базуються на договорах, що стосуються окупації, деяким з яких понад століття, умовам, з якими іноді доводиться стикатися сьогодні? Чи може Рада Безпеки ООН змінити застосування закону в окремих випадках? Нарешті, чи була змінена сукупність договірних прав через звичай? Ці питання виникали в ряді конфліктів і випадків окупації. Вони виникли через обережне, навіть обмежувальне припущення у законах війни (міжнародне гуманітарне право або, традиційно, *jus in bello*), що окупаційна влада повинна поважати існуючі закони та економічні домов-

леності на окупованій території, і тому повинна, вносити якомога менше змін. Цей принцип у законах війни потенційно суперечить трансформаційним цілям певних прикладів окупації. У сучасному міжнародному праві існує ряд прогалів, які регламентують режим окупації.

Також особлива актуальність дослідження зазначеної проблематики серед українських наукових кіл визначається окупацією Росією українських територій. З анексією Криму у 2014 році та окупацією частини південних та східних територій України після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року особливо гостро постало питання міжнародно-правового визначення та особливостей військової окупації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання військової окупації привертали увагу вітчизняних та закордонних науковців. Серед яких варто відзначити праці І. Макарова, Н. Мельцера, П. Рекотова, О. Толочко, Т. Ферраро, С. Ніколасі та інших. Проте, попри всі попередні праці з даної теми, дослідження військової окупації у міжнародно-правовому вимірі було і залишається важливим напрямком в царині міжнародного та міжнародного гуманітарного права.

Мета статті. Враховуючи те що, в умовах сучасних реалій світу спостерігається військова окупація певної частини території суверенних держав і відповідно України, на яких в першу чергу спостерігається грубе порушення прав людини. При цьому, для сучасного міжнародного права характерним є саме захист всього спектру прав і свобод людини без будь-якої дискримінації. Мається на увазі всі групи прав, серед яких головним є право на життя, свободу і безпеку, виборче право, право на безпечне навколишнє середовище і т.п. Саме тому, як на наш погляд, важливим питан-

ням залишається на підставі аналізу наукових праць, міжнародно-правових актів розкрити сутність поняття військової окупації, проаналізувати міжнародно-правові особливості режиму військової окупації.

Виклад основного матеріалу. Упродовж тривалої історії розвитку людства виникали і виникають спірні питання в різних сферах міжнародних відносин, не вирішення яких призводить до міжнародних конфліктів. Не дотримання таких основних принципів міжнародного права, як принцип мирного вирішення спорів, принцип не застосування сили і погрози силою призводить до збройних конфліктів, внаслідок яких порушуються принцип суверенності і принцип територіальної цілісності держав. Відповідно частина території держави опиняється під іноземною окупацією, де як правило країна-окупант встановлює свої правила, порушуючи права і свободи цивільного населення, що опинилося під окупацією. З метою упорядкування взаємних прав і обов'язків країн у разі виникнення між ними військових конфліктів на міжнародному рівні було напрацьовано низку принципів і норм, що регулюють порядок обмеження, заборону застосування засобів і методів ведення війни, підстави настання відповідальності, тобто міжнародне гуманітарне право.

Одним із найважливіших інститутів міжнародного гуманітарного права є право військової окупації. Крім складних і неоднозначних конвенційних правил, що належать до даного інституту, в сучасних умовах режим військової окупації набуває нових якостей, що, безперечно, позначається на правозастосовній практиці в умовах збройних конфліктів [1, с. 180]. Інститут військової окупації у міжнародному праві встановлює норми щодо питань окупованих територій, контролю над ними, зобов'язаннями держави-окупанта та правами населення, яке проживає на окупованих територіях. Міжнародно-правовий режим окупації визначають як особливий порядок правового управління, дій держави-окупанта та окупованої держави [2, с. 193].

Остаточне визначення військової окупації було викладене у Гаазькій конвенції про закони і звичай війни на суходолі 1907 року: територія вважається окупованою, коли вона практично знаходиться під владою ворожої армії. Наступні міжнародно-правові документи не змінили це визначення. Подальшого розширення поняття набуло у Женевській конвенції 1949 року [3, с. 136]. При цьому, відповідно до Женевської

конвенція міжнародне право застосовується також в усіх випадках окупації всієї або частини території, навіть якщо ця окупація не зустрінє жодного збройного опору.

Основна ідея права військової окупації полягає в тому, щоб на якийсь час збройного конфлікту зберегти на окупованих територіях *status quo ante* – раніше існуюче становище – для того, щоб забезпечити в майбутньому безболісне повернення таких територій відповідній державі [1, с. 182].

Військова окупація має місце, коли одна держава вторгається в іншу і вводить військовий контроль над частиною її території чи над усією його територією. Згідно з 42 статтею Гаазької конвенції територія визнається окупованою, якщо вона справді перебуває під владою ворожої армії. Окупація поширюється лише на ті області, де ця влада встановлена [4].

Варто відзначити відмінності між вторгненням та окупацією. Вторгнення не можна вважати окупацією до тих пір, поки окупант не встановить певну систему окупованими управління територіями. Однак вступ військ на певну територію найчастіше супроводжується встановленням контролю над місцевими органами влади, що може вважатися окупацією [5, с. 35].

Завоювання передбачає повне підпорядкування переможеного переможцю, що тягне за собою кінець війни та припинення суверенітету переможеної держави, ліквідацію її державно-правових інститутів. Для окупації, навпаки, характерні збереження владних структур (нехай навіть у вигнанні) переможеної держави та продовження опору та військових дій проти держави-окупанта. Норми, що стосуються окупації, не застосовуються до завоювання. Відповідно, якщо заняття території противника слідує за повною та беззастережною капітуляцією, то повне підпорядкування території, припинення існування армії та уряду, а також припинення будь-яких форм боротьби змінюють режим окупації [1, с. 182].

На окупованих територіях продовжують застосовуватися закони окупованої держави, а населення продовжує виконувати обов'язок вірності державі походження. Зокрема, кримінальне право окупованої держави продовжує застосовуватися щодо фактів співробітництва з ворогом, що було підтверджено рядом міжнародних судових рішень. Крім того, продовжує діяти цивільне право окупованої держави [6, с. 379].

Існує ряд інших ускладнюючих факторів, таких як продовження бойових дій, продов-

ження здійснення певного ступеня влади місцевими органами влади або відмова сторони, що вторглася, прийняти на себе зобов'язання, що впливають із здійснення влади над чужою територією. Також може бути дуже важко оцінити закінчення окупації з юридичної точки зору. Поступове припинення, часткова відмова, збереження певних компетенцій у раніше окупованих областях, підтримка військової присутності на основі згоди, яка викликає сумніви: всі ці питання можуть ускладнюють юридичну кваліфікацію тієї чи іншої ситуації та викликає численні дискусії щодо міжнародного режиму військової окупації [3, с. 134].

Важливим аспектом варто відзначити міжнародну активність та позицію міжнародних інституцій та держав як реакцію на окупацію суверенної території. Так, наприклад, у березні 2014 року після окупації РФ півострова Крим Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй було прийнято Резолюцію щодо територіальної цілісності України, яка засудила агресію з боку РФ та проведення на окупованій території референдуму. Дана Резолюція визначала порушення РФ статті 2 Статуту ООН про заборону застосування загрози силою чи використання її щодо суверенних держав задля порушення територіальної цілісності, та сприяння до мирного вирішення міжнародних конфліктів [7]. Подібним чином Парламентська асамблея Ради Європи постійно вважала Крим окупованою територією та закликала Росію виконати свої зобов'язання відповідно до закону про окупацію. Окрім усного засудження дій Росії в Україні, деякі уряди та міжнародні організації на чолі зі Сполученими Штатами та Європейським Союзом запровадили санкції проти осіб, компаній та офіційних осіб з Росії, причетних до окупації [8].

Після окреслення еволюції військової окупації як правового інституту в галузі міжнародного права, була сформована доктрина ефективності, яка вимагає від держави-окупанта послідовності дій для підтвердження свого права на територію. У зв'язку з цим традиційне міжнародне право і класична наука завжди розглядала «ефективність» як унікальну умову, характерну для явища окупації, підкреслюючи роль суверенітету де-факто. Однак слід зазначити, що другий принцип військової окупації – тимчасовість, отримав не менш важливе сприйняття в даному контексті. Тимчасовий характер окупації відображає часове обмеження тривалості такого інституту для захисту суверенітету

окупованої держави де-юре окупованої держави [9, с. 166]. Ефективний контроль не обов'язково повинен здійснюватися безпосередньо збройними силами держави-окупанта. Режим військової окупації може також мати місце, коли іноземна держава встановила загальний контроль за діяльністю місцевих органів влади, які, своєю чергою, здійснюють свої безпосередні функції управління від імені держави-окупанта як фактичні представники держави [10, с. 23].

Питання «контролю» потребує щонайменше двох різних інтерпретацій. Можна вважати, що ситуація окупації виникає, коли сторона конфлікту здійснює певний рівень влади або контролю на чужій території. Так, наприклад, наступаючі війська можуть вважатися пов'язаними законом окупації вже під час фази вторгнення військових дій. Альтернативний і більш обмежувальний підхід полягає у тому, що режим окупації визнається лише тоді, коли сторона в конфлікті має можливість здійснювати достатню владу над територією противника, щоб вона могла виконувати всі обов'язки, покладені законом про окупацію [11].

Є міжнародний консенсус щодо того, що неприпустимо захоплювати територію під час війни, анексувати її чи змінювати кордони силою. Це стало основою міжнародного порядку, встановленого після Другої світової війни. Одним із яскравих прикладів військової окупації було вторгнення Іраку та спроба анексії Кувейту в 1990 році, які були рішуче засуджені та відбиті військовою силою в 1991 році. Окупація Росією територій Грузії в 2008 році та анексія українського Криму в 2014 році є ще одним поточним серйозним порушенням міжнародного права, яке забороняє захоплення території силою [12].

Крім того, з лютого 2022 року РФ окупувала значні території на півдні та сході України. Начебто запит про допомогу з боку народних республік на Донбасі не є дійсною згодою, а тому не змінює кваліфікації ситуації як військової окупації [8]. Згідно зі статтею 2.4 Статуту ООН усі члени у своїх міжнародних відносинах утримуються від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави. Єдиними винятками з цих положень є самооборона та випадки, коли таке застосування сили санкціоновано Радою Безпеки ООН (розділ VII Статуту ООН). Жодне з цих винятків не застосовується у випадку нападу на Україну, що робить дії Росії незаконними з точки зору міжнародного права [13].

На 49-й сесії Ради ООН з прав людини, яка проходила з 28 лютого по 1 квітня 2022 року країни-члени ООН погодилися на прохання України провести термінові дебати щодо критичної ситуації та порушення прав людини та засудити агресію Росії. На терміновому засіданні 4 березня 2022 року було прийнято Резолюція A/49/L.1 «Ситуація з правами людини в Україні через російську агресію», яка схвалює вимоги, що містяться в резолюції «Агресія проти України», ухваленою 2 березня 2022 року Генеральною Асамблеєю ООН. Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй засуджує вторгнення Росії на територію України, вимагає негайного припинення порушення прав людини та виведення військ Росією [14]. Незважаючи на прийняття вищезгаданих міжнародних документів, країна-агресор продовжує вчиняти протиправні дії на окупованих територіях, а саме: примушує населення вступати до збройних сил окупанта; примусово вивозить українських дітей до Російської Федерації; застосовують репресії, здійснюють переслідування, арешт, катування, страту цивільного населення та інші дії заборонені Женевською конвенцією 1949 р. Шляхом проведення незаконних референдумів встановлює свій суверенітет над окупованими територіями.

Завершення окупації території за міжнародним правом можливо наступними способами: припинення або втрата ефективного контролю; справжня згода на іноземну військову присутність; політичне врегулювання.

Звичайно, найбільш очевидним способом закінчення військової окупації є повний та добровільний вивід сил окупанта та відновлення ефективного контролю з боку місцевих органів влади. Або інакше: витіснена держава може спробувати відновити контроль над територіями, окупованими супротивником, відновивши військові дії. У Женевській конвенції 1949 р. передбачається можливість ворожих дій проти держави-окупанта, що здійснюються з самої окупованої території, у тому числі силами організованого збройного руху опору [10, с. 27]. У деяких конкретних і виняткових обставинах держава-окупант залишається пов'язаною певними зобов'язаннями відповідно до права окупації, незважаючи те, що її збройні сили фізично виведені з окупованої території. Зокрема, коли окупант зберігає у межах цієї території ключові елементи влади чи інші важливі урядові функції, право окупації має й надалі застосовуватися у межах

відповідних територіальних та функціональних кордонів.

Ситуації військової окупації можуть також завершитися, якщо держава дає згоду на присутність іноземних збройних сил. Така згода зазвичай, але не обов'язково, дається одночасно з повною або частковою передачею повноважень від колишнього окупанта до місцевих органів влади. Цілком очевидно, що для того, щоб мати законну силу, така згода має бути справжньою і не може ґрунтуватися на примусовій угоді між державою-окупантом і місцевим режимом, який фактично залишатиметься під її контролем. З метою запобігання будь-яким зловживанням такими угодами Женевська конвенція передбачає, що жителі окупованих територій не будуть у жодному разі і жодним чином позбавлені переваг цієї Конвенції ні в силу будь-якої зміни, що відбулася в установах, що діють на даній території, або в управлінні цією територією внаслідок її окупації, ні в силу угоди, укладеної між владою окупованої території та окупантом [15].

І нарешті, режим військової окупації може завершитися без виведення окупаційних сил – шляхом політичного врегулювання, пов'язаного з анексією державою-окупантом всієї чи частини окупованої території, або, в інших випадках, утворенням незалежної держави на такій території. Для того, щоб бути законним, таке політичне врегулювання має ґрунтуватися на міжнародній угоді, в якій висловлюватиметься справжня згода держави, щодо майбутнього правового статусу відповідної території. За відсутності такої згоди можна також припустити, що окупована територія отримає політичну незалежність і стане суверенною державою за військової підтримки окупанта та широкого визнання з боку міжнародного співтовариства. Одностороннє приєднання окупантом території може розглядатися як законне згідно з її національним правом, але це ніяк не впливатиме на правовий статус окупованих територій відповідно до міжнародного права [16, с. 76-77].

Загалом, у міжнародному режимі окупації можна виділити три основні юридичні проблеми. По-перше, скільки інститут військової окупації є частиною міжнародного права, тут, як і в більшості випадків застосування міжнародних норм, виникає проблема взаємовідносин міжнародного та національного права, причому національного права як мінімум двох держав – окупованої та окупанта. По-друге, виникає проблема «рухливості» ситуації, яка полягає в тому, що окупаційний режим

може встановлюватися та припинятися у часі та у просторі залежно від розвитку подій. Іншими словами, необхідний кожен раз доводити застосовність права окупації на цей період часу та до цієї території, оскільки обставини можуть змінюватися. По-третє, існують проблеми у застосуванні норм права військової окупації, пов'язані з різноманітністю конкретних ситуацій та неврегульованістю окремих питань, а також з тим фактом, що деякі чинні норми міжнародного гуманітарного права важко застосувати до певних сучасних обставин. Зокрема, початку ХХ століття, коли приймалася Гаазька конвенція про закони та звичаї сухопутної війни, були характерні зовсім інші економічні та політичні відносини, і ці відносини не змінювалися так швидко, як це має місце сьогодні [1, с. 183].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що під військовою окупацією слід мати на увазі тимчасове захоплення військами однієї держави території або її частини військовими силами іншої держави та встановлення контролю над даною територією без згоди місцевої влади. Відповідно, територія держави може бути частково окупована, і в цьому випадку закони та зобов'язання, пов'язані з окупацією, застосовуються лише на території, яка фактично окупована. Аспекти режиму військової окупації містять у наступних міжнародно-правових документах: Гаазькій конвенції 1907 року, Женевській конвенції 1949 року, Додатковому протоколі Женевської конвенції 1977 року, міжнародних документах, які стосуються озброєних конфліктів, судових постановках та доктринальних джерелах. Норми міжнародного гуманітарного права, що стосуються окупованих територій, стають застосовними, коли територія перебуває під ефективним контролем ворожих іноземних збройних сил, навіть якщо окупація не зустрічає збройного опору та бойових дій. Контроль над окупованими територіями складається з трьох основних компонентів: збройні сили іноземної держави фізично присутні на окупованій території без згоди місцевої влади, яка діє на момент вторгнення; місцеві органи влади не можуть здійснювати свої повноваження через присутність іноземних військ; окупаційні війська встановлюють власну владу над окупованою територією. Серед основних шляхів завершення окупації варто відзначити: припинення контролю; згода на присутність іноземних військ; політичне врегулювання.

Враховуючи наявність проблем у застосуванні міжнародних норм щодо режиму військової

окупації, нагальним на сьогодні вбачається проведення низки реформ в структурі Організації Об'єднаних Націй, про що постійно згадується на всіх міжнародних рівнях. Вирішення питання реформування ООН, Ради Безпеки та інших міжнародних інституцій сприятиме забезпеченню миру і безпеки як на регіональному так і міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Толочко О. Н. Режим военной оккупации в современном международном гуманитарном праве. Альманах международного права. № 1. 2009. С. 180-188.
2. Макаров І. М. Поняття і зміст режиму окупації у міжнародному праві. Електронна бібліотека юридичної літератури. № 3. 2012. С. 193-197.
3. Ferraro T. Determining the beginning and end of an occupation under international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. № 94. 2012. P. 133-163.
4. Гаазька Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. 1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 18.10.2022)
5. Рекотов П. В. Поняття «військова окупація» у міжнародному праві. Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової інтернет-конференції. Львів: Ліга-Прес, 2015. С. 34-36.
6. Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов : курс лекций юридического факультета Открытого Брюссельского Университета. М.: Международный Комитет Красного Креста, 2000. 1141 с.
7. Полтавець С. Окупація земель суверенної держави: уроки політичної історії. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=972:okupatsiya-zemel-suverennojiderzhavi&catid=8&Itemid=350
8. Military occupation of Ukraine by Russia. URL: <https://www.rulac.org/browse/conflicts/military-occupation-of-ukraine#collapse2accord>
9. Nicolosi S. Law of Military Occupation and the Role of de jure and de facto Sovereignty. *Polish yearbook of international law*. № 31. 2011. P. 165-187.
10. Ferraro T. Expert Meeting: Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory. ICRC report. Geneva, 2012. 151 p.
11. Occupation and international humanitarian law: questions and answers. 2004. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/634kfc.htm>
12. Kuttab J. The Russian Invasion of Ukraine and International Law. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/the-russian-invasion-of-ukraine-and-international-law/>
13. Kryvoi Y. Russia's Invasion of Ukraine and International Law: Questions and Answers. URL: <https://www.biicl.org/blog/34/russias-invasion-of-ukraine-and-international-law-questions-and-answers?cookieset=1&ts=1662408081>
14. Russia's war on Ukraine in international law and human rights bodies: Bringing institutions back in. European Parliament Briefing. URL: <https://www.>

europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/639322/EXPO_BRI(2022)639322_EN.pdf

15. Женевська конвенція IV про захист цивільного населення під час війни. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 18.10.2022)

16. Мельцер Н. Международное гуманитарное право. Общий курс: Справочное издание. 2017. 420 с.

Чернадчук Т.О., Кравченко Т.О. ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОЇ ОКУПАЦІЇ

Стаття присвячена питанню дослідження питань щодо військової окупації. Акцентується увага на тому, що незважаючи на наявність певної частини норм міжнародного права, яка стосується військової окупації, сфера їх застосування завжди була проблематичною. Піднімаються такі важливі питання: чи є законним для окупаційної влади, в ім'я створення умов для більш демократичної та мирної держави, запроваджувати фундаментальні зміни в конституційному, соціальному, економічному та правовому порядку в межах окупованої території; чи відповідає сукупність міжнародних правових актів, що базуються на договорах, що стосуються окупації, деяким з яких понад століття, умовам, з якими іноді доводиться стикатися сьогодні; чи може Рада Безпеки ООН змінити застосування закону в окремих випадках та ін. Відмічається, що особливо гостро постало питання міжнародно-правового визначення та особливостей військової окупації з часу анексії Криму у 2014 році та окупацією частини південних та східних територій України після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Саме тому актуалізується увага на розкритті сутності поняття військової окупації, аналізу міжнародно-правових особливостей режиму військової окупації. Вивчаються й досліджуються думки провідних вчених і науковців із цього приводу. Звернено увагу на наявність суперечливих моментів та прогалин у міжнародному праві. Фокусується увага на розкритті дефініції поняття військова окупація, характеристики існуючий на сьогодні нормативно-правовій базі в згаданій сфері, визначенні способів припинення окупації. Висловлено бачення відносно посилення позицій та ролі фактору міжнародної активності, як реакцію на військову окупацію, на прикладі діяльності міжнародних інституцій щодо питання анексії Криму та окупації частини південних і східних територій України.

Ключові слова: вторгнення, інститут військової окупації, контроль над окупованими територіями, міжнародне гуманітарне право, міжнародно-правовий режим окупації, окупована територія.

Chernadchuk T.O., Kravchenko T.O. AS FOR THE QUESTION OF THE LEGAL DEFINITION AND PECULIARITIES OF THE MILITARY OCCUPATION

The article is dedicated to the question of the investigations as for the military occupation. The attention is directed on the fact that during the long history of human development appeared and appears deniable questions in the different spheres of the international relationships, not solving which comes to international conflicts. Not keeping such main principles of the international law such as the principle of peaceful resolution of disputes, principle of no use of force and the threat of force leads to armed conflicts, as a result of which the principle of sovereignty and the principle of territorial integrity of states are violated. In accordance the part of the territory of the country found itself under the foreign occupation where, as a rule, the country-occupant puts its rules, violating the rights and freedoms of the civil population who have appeared under the occupation. With the aim of regulating mutual countries' rights and duties in case of arising military conflicts between them on the international level have been developed the number of principles and norms that regulate the order of limitation, the prohibition of the use of means and methods of waging war, grounds for liability, i.e. the international humanitarian law. By that, in spite of the availability of particular part of the international law norms which belong to the military occupation, the sphere of their usage was always problematic. Such important questions: whether it is legal for the occupying power, in the name of creating conditions for a more democratic and peaceful state, to introduce fundamental changes in the constitutional, social, economic and legal order within the occupied territory; whether the body of the international legal acts based on treaties relating to the occupation, some of which are more than a century old, meets the conditions we sometimes have to face today; can the Security Council of the United Nations change the application of normative documents in individual cases, etc. are risen. It is pointed out that the issue of the international legal definition and specifics of military occupation since the Crimea annexation in 2014 and the occupation of the part of Southern and Eastern territories of Ukraine after the full-scale invasion on February 24, 2022, have become particularly acute. That's why the attention is actualized on the opening of the essence of the concept of military occupation, analysis the international-legal regime of military occupation peculiarities. It is paid attention on the presence of controversial points and gaps in the international law. It is noticed on the opening of the definition of the concept of military occupation, characteristics of today's norm-legal base in the mentioned sphere; determine the means of stopping occupation. It is said the view relatively strengthening positions and role of the factor of the international activity as the reaction on the military occupation, on the example of international institutions' activities as for the question of the Crimea annexation and the occupation of the part of Southern and Eastern territories of Ukraine.

Key words: invasion, military occupation institute; control under the occupied territories; international humanitarian law; international-legal regime of occupation; occupied territory.